

DELOVANJE FOLKLORNIH SKUPIN NA PORTUGALSKEM IN PRIPOROČILA NAŠIM SKUPINAM, KI TJA POTUJEJO

RADOVAN ZUPANC

Že več kot tri leta spoznavam portugalske folklorne skupine, a šele zdaj ko sem se o njihovem programu in delu namenil napisati nekaj besed, vidim, da pravzaprav še danes marsičesa ne poznam prav dobro. Leta 2002 sem prvič spremljal nastop portugalske folklorne skupine, zaradi površnega spremljanja in nepoznavanja izročila pa so se mi ob pogledu na njihov program porajali mešani občutki. Danes me je skoraj sram priznati, da mi je po kakšnih desetih minutah postalo dolgčas. A to se ni zgodilo (in se ne dogaja) le meni. Ko so na mednarodni folklorni festival Danças do Mundo, Argoncilhe, Santa Maria da Feira, ki pod okriljem CIOFF-a poteka blizu Porta, prišli slovenski folklorniki (Veteranska FS Tine Rožanc leta 2002 in FS Tine Rožanc leta 2005) so izražali podobna stališča. Le zakaj?

Ob površnem pogledu na odrske predstavitve izročila, se mi je zazdelo, da so si vsi plesi bolj ali manj podobni, da imajo podoben ritem in jih plesalci izvajajo največkrat z dvignjenimi rokami. Potem sem videl še druge skupine, ki so izvajale ples ob podobni glasbeni spremljavi, spet z dvignjenimi rokami in v podobnih oblikah. Zdelo se mi je tako, kot če bi gledal slovenske folklorne skupine, ki bi brez odrske plesne priredbe (po domače bi rekli brez koreografije) plesale polke in valčke.

Kaj hočem povedati? Na prvi pogled je večina portugalskih folklornih skupin (seveda ne vse) neatraktivnih, sprva ni mogoče začutiti razlik ne v ritmu ne v plesih. A kakšna zmota! Ko sem isto skupino gledal (in poslušal) večkrat, sem počasi začel spoznavati razlike v izboru plesov, v načinu izvajanja, začel sem dojemati vsebino plesov in spoznaval pesemsko dediščino. Morda ni najbolj na mestu primerjava s klasično glasbo, a vendarle - tako kot klasično glasbo je tudi portugalske folklorne skupine treba gledati in poslušati večkrat, jih pravzaprav doživeti, da jih dokončno začenjaš dojemati.

Kostumi so povsem drugo poglavje - navdušili so me že takoj na začetku. Plesalci portugalskih folklornih skupin

plese izvajajo največkrat v enem samem kostumu, izjemo ma v dveh ali več. A med seboj se bistveno bolj razlikujejo kot kostumi, ki jih na nastopih nosijo člani slovenskih folklornih skupin. Navadno ima namreč vsak plesalec in plesalka na odru drugačno obleko: eden z njo predstavlja ribiča, drugi meščana, tretji rokodelca, četrti kmeta ipd. Brez pomisleka lahko zapišem, da so pri portugalskih folklornih skupinah obleke enako pomembne kot ples in glasba (vokalna in instrumentalna). Pri tem je zanimivo, da poleg plesalcev in godcev, ki so vključeni v osrednji del dogajanja, na oder pride še nekaj statistov, ki so ustrezno kostumirani in ne počnejo drugega, kot na odru stojijo, morda včasih nakazujejo kakšno opravilo ter spremljajo dogajanje. Tudi sam sem kakšno leto kot statist sodeloval pri folklorni skupini Terras da Feira (Argoncilhe) in bil oblečen v obleko, imenovano cirandeiro. Plesalci med plesom seveda tudi pojejo, a skoraj brez izjeme s pomočjo pevskega zborčka, po navadi z ženskim in moškim solo pevcem.

Naslednja posebnost, ki jo je mogoče opaziti pri portugalskih folklornih skupinah, je ta, da v njih nastopajo tako otroci kot odrasli; torej vnuki, starši, babice in dedki ipd. Na Portugalskem sicer obstajajo tudi otroške folklorne skupine, a jih je sorazmerno malo. Veteranske skupine, kakršne so se dokaj intenzivno razvile v Sloveniji v zadnjih letih, še nisem videl.

Še eno veliko razliko lahko opazimo, če primerjamo folklorne skupine na Portugalskem in v Sloveniji. Razen redkih izjem namreč nimajo koreografa, torej nimajo nekoga, ki bi umetno posegal v izročilo in ga v želji po atraktivnosti prirejal za oder. Ljudje v skupinah še vedno plešejo, igrajo in pojejo po izročilu - še vedno se vsaj na podežlju, če rečem preprosto, vnuki učijo od babic. Dobro se spominjam, da sem, sicer že pred časom, spraševal vodje folklornih skupin, kako nastajajo odrske postavitve, pa so me večinoma samo debelo gledali, češ, kaj pa ta Slovenec želi imeti od nas!

Pred letom sem se udeležil letnega srečanja folklornih skupin Portugalske v Fatimi, kjer pripravijo posebno mašo

Portugalke, ki s kostumi predstavljajo način oblačenja ob koncu 19. in začetku 20. stoletja.
(Fotografijo posredoval Radovan Zupanc.)

Kostumi Portugalčanov.
(Fotografijo posredoval Radovan Zupanc.)

za folklornike. Nisem mogel verjeti svojim očem, koliko folklornih skupin se je zbralo na enem mestu! Bilo jih je kakih štiristo, z vse Portugalske. Ko sem povprašal, ali so se zbrale vse skupine s Portugalske, se mi je predsednik folklorne zveze Portugalske (Federação do Folclore Português) Fernando Ferreira nasmejal in povedal, da na Portugalskem deluje okrog 2200 folklornih skupin; od tega jih je približno 1500 včlanjenih v zvezo. V Fatimo na letni zbor pridejo le vabljeni. Skupino, ki želi postati članica zveze, ocenjujejo po treh bolj ali manj med seboj enakovrednih merilih: po plesni izvedbi, po kostumski podobi s pripadajočimi rekviziti in po glasbeni izvedbi.

Omenjeno združenje vsako leto izdaja posebno publikacijo. Program za leto 2006 je zapisan na sto straneh, v njem pa so navedene akcije 450 folklornih skupin, ki načrtujejo več kot 500 različnih folklornih prireditev na Portugalskem in nekaj manj kot deset v tujini, kjer živijo portugalski izseljenci (Amerika, Kanada, Brazilija, Evropa). Od tega je kar 280 folklornih festivalov (60 mednarodnih, 18 otroških; pretežno junija, julija in avgusta). Od teh 280 festivalov jih enajst sodi pod okrilje CIOFF-a.¹ Poleg omenjenih festivalov in srečanj skupine prirejajo še številne pavorke, prireditve ob prazniku sv. Martina, karnevale, tradicionalne igre, praznike kruha in sladice, praznike folklorne, odmevne pa so tudi nekatere obletnice folklornih skupin. Skupine so zelo dejavne ob koncu decembra in v začetku januarja, ko praznujejo tako imenovano canatar janeiras/reis. Ne le člani folk-

¹ Portugalski CIOFF spada organizacijsko pod vladno organizacijo INATEL (ministrstvo za delo in socialo), katere glavna področja dejavnosti so šport, kultura in turizem. Ker pa je portugalska nacionalna sekcija CIOFF-a dokaj neaktivna (članstvo ni zadovoljno z njihovim delom), je bila leta 2005 ustanovljena nova organizacija FAFIF s sedežem v Portu. Vanjo so včlanjeni vsi glavni prireditelji folklornih festivalov na Portugalskem.

lornih skupin, temveč tudi člani ostalih kulturnih organizacij hodijo v tem času od hiše do hiše, kjer zapojejo nekaj starih pesmi in ob tem pobirajo prostovoljne prispevke. Torej koledujejo.

Folklorne skupine na Portugalskem imajo v glavnem dve vrsti naziva: grupo ali rancho. Kakšne večje razlike med enimi in drugimi ob površnem pogledu ni opaziti. Razliko opaziš šele, ko obišeš njihove prostore, saj ranchi pripravljajo tudi stalne in občasne razstave s področja etnologije in folklorne. Nekateri upravljajo celo z malimi vasmi ali njihovimi deli - so torej majhni muzeji na prostem.

FADO - FOLKLORA?

Kar se glasbenega izročila tiče, lahko zapišem, da je na Portugalskem zelo popularna posebna zvrst glasbe, imenovana fado. Kot neveden prišlek sem menil, da je to pravzaprav ljudska glasba, a so mi poznavalci pojasnili, da ni. Podobno kot glasbo Ansambla bratov Avsenikov ali glasbo Lojzeta Slaka ne moremo enačiti z ljudsko glasbo (označujemo jo kot narodno-zabavno), tako tudi fado ni isto kot ljudska glasba. Avtorji skladb so namreč znani. Ker pa je tradicija fada stara že več kot 200 let, v njem lahko zaznavamo tudi ljudskost. Je pretežno otožna glasba, le izjemoma vesela, pri njenem izvajanju pa je enako pomembna vloga pevcev in instrumentalistov (na tradicionalnih kitarah).

NAPOTKI FOLKLORNIH SKUPINAM, KI SE ODPRAVLJAJO NA PORTUGALSKO

Tako kot pred odhodom v katero koli tujo državo je tudi pred odhodom na Portugalsko priporočljivo, da si o deželi kaj preberete. V dobi tehnologije informacije najlažje dobite na svetovnem spletu. V slovenščini na www.izvoznookno.si, (predvsem uvodna predstavitev države in poglavje poslovni obisk) in na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Portugalska>. Vredno je

Folklorna skupina Casa Da Gaia iz leta 2003. (Fotografijo posredoval Radovan Zupanc.)

pogledati tudi spletno stran <http://www.portugalvirtual.pt/>, ki je napisana v angleščini.

Na Portugalsko lahko pridete na dva načina: z letalom ali avtobusom. Obstajata sicer tudi povezavi z vlakom in ladjo, a je potovanje dolgo in zapleteno: z vlakom potujete dva dni in se vsaj petkrat presedete. Če kot folklorna skupina potujete z letalom, svetujem, da si na Portugalskem najamete avtobus, kajti organizatorji običajno zagotovijo avtobusne prevoze le za nastope in organizirane ogleda, za druge prostočasne aktivnosti pa ne (vsekakor je pred odhodom to treba preveriti pri organizatorju). Osebno najbolj priporočam potovanje z avtobusom, ki traja približno 40 ur, vključno s postanki. Iz Ljubljane do Portugalske prevozite od 2.400 do 2.800 kilometrov, odvisno od tega, kam potujete. Pot lahko načrtujete s pomočjo raznih računalniških programov - brezplačnega dobite na primer na spletni strani AMZS (<http://www.amzs.si/default.asp>, rubrika razdalje).

Ob odločitvi, da s skupino odpotujete na Portugalsko, morate sprejeti tudi dejstvo, da Portugalska ni Nemčija ali Švica - tako glede razumevanja časa (in s tem povezane točnosti) kot tudi glede dnevnih razporedov nastopov. Pričakujete lahko, da boste marsikdaj kakšno urico čakali, drugič boste odšli na kakšen nenapovedan nastop ali k maši, ki sodi v okvir predvidenega nastopa ali ga nadomešča. Julija in avgusta poteka na Portugalskem ogromno festivalov. Med seboj si pomagajo s posojanjem skupin, le-to pa večkrat ne poteka tako, kot je bilo sprva mišljeno. Največkrat se spremembe zgodijo, če kakšna od predvidenih skupin na festival ne pride, pride pozneje ali predčasno odide.

Po mojih izkušnjah takšne manjše spremembe in nedoslednosti popravijo gostoljubnost gostiteljev pa odlična hrana in pijača. Žal obstajajo tudi izjeme, kot npr.

na enem največjih festivalov na Portugalskem, v Faru, za katerega sem slišal pritožbe glede hrane in pijače - udeleženci so bili lačni, pijačo pa so morali kupovati.

Sporazumevalni jezik je portugalsščina, predvsem mladi govorijo angleško, sporazumevati pa se je mogoče tudi špansko, celo italijansko, če sta sogovornika uvidevna drug do drugega.

Ko navezujete stike z organizatorjem, bodite odločni in zahtevajte pogodbo oz. dokument, iz katerega je razviden vaš okvirni program nastopov in pogoji nastanitve (in prehrane). Če odhajate na CIOFF-ov festival, vsekakor najprej navežite stike prek ZLTSS, podrobnosti pa se potem dogovorite neposredno z organizatorjem.

Po mojih izkušnjah festivali in njihovi programi za skupine niso prenaporni. Večinoma so dopoldnevi prosti, nastopi pa so zvečer in se končajo okrog polnoči. Nastanitve udeležencev festivala so največkrat v šolah.

O ugodnih nakupih se pozanimajte pri organizatorjih. Razlike v cenah so lahko zelo velike, odvisno predvsem od tega, če so trgovine v središču mesta ali v okolici. Večino proizvodov je mogoče kupiti po nižjih cenah kot v Sloveniji ali v sosednji Španiji, za večino stvari je Portugalska cenejša od Slovenije in Španije, za nekatere stvari pa tudi ne, npr. gorivo. Na Portugalskem lahko dvigujete denar na bankomatih s kartico slovenske banke - dnevno do 200 evrov; za konkretno kartico se je seveda treba pozanimati v svoji banki v Sloveniji.

Članice Železničarske folklorne skupine Tine Rožanc iz Ljubljane na odru festivala Argoncilhe 2005. (Fotografijo posredoval Radovan Zupanc.)